

Dos-cents anys tocant el cel. El fet casteller en la societat actual

Juli PEÑA I BALIU

Introducció. Com va començar tot

Ara deu fer bastants anys la meva mare em va preguntar un dia per què no sabia ballar sardanes..., que ella, el seu pare i el seu avi en sabien –i molt– i jo no, que les tradicions s’havien de mantenir, ja que era un senyal d’enriquiment d’un país i que aquesta riquesa no la podem perdre.

Penso que em volia fer entendre la importància d’aquest fet, de la continuïtat, de la identitat, de la tradició..., fins que finalment, al cap d’una estona sentint-la li vaig respondre: “Mama, jo no faig sardanes i em sap greu; jo faig castells, sóc casteller.”

Penso que a partir de la pregunta feta per la meva mare i des d’aquell dia vaig agafar consciència de què significa el folklore d’un país i el fet de continuar les seves tradicions.

Han passat vint anys, i després d’haver viscut i participat en la fundació de tres colles castelleres, entre les quals la del Principat d’Andorra, noto i sento que cada cop que estic fent castells a plaça, enfaixat, amb el mocador, els pantalons blancs i la camisa casteller vaig afegint el meu granet de sorra perquè una part de les tradicions que tenim continuïn.

Finalment la meva mare va acceptar el fet que no continués la nissaga sardanista de la meva família i que em decantés pel fet casteller; en el fons el que importava era seguir les tradicions, tant hi feia com, quan i on.

Breu història. Els orígens dels castells

L’origen dels castells cal buscar-lo en l’antic Ball de valencians, una mostra de folklore que constava d’una sèrie de quadres de dansa acompanyats de música de gralla que finalitzava amb l’enlairament d’una petita estructura humana de tres o quatre pisos.

Quan aquest ball va arribar a Catalunya, a final del segle XVIII, va arrelar amb força al Camp de Tarragona, el Penedès i el Garraf. La figura final amb què acabava el ball va anar guanyant protagonisme fins que finalment va agafar protagonisme propi; l’al·licient era fer-la cada vegada més alta o complicada i poder superar els altres grups.

Va ser a Valls el 1805 on es documenta per primera vegada l'existència de dues colles de castellers, la dels Menestrals i la dels Pagesos, i es considera aquesta població el bressol dels castells.

Els orígens dels castells

Evolució. Patrimoni immaterial de la humanitat

Dos-cents anys tocant el cel, així es com es podria resumir la història del fet casteller. Una història que començava a final del segle XVIII i que en aquests dos segles ha sobreviscut a diverses guerres (la invasió francesa per part de les tropes napoleòniques i

la Guerra Civil espanyola), ha patit una forta decadència (a final del segle XIX, quan la plaga de la fil·loxera va causar que molta gent hagués d'abandonar els conreus i anar cap a la ciutat, i ha viscut diverses èpoques d'or durant el segle XX.

Ara, al segle XXI, el fet casteller està vivint una altra època daurada, la millor de totes. L'expansió de la tradició castellera ha fet que existeixin més de noranta colles castelleres dins l'àmbit dels Països Catalans juntament amb una expansió internacional sense límits: el Canadà, Xile, Dinamarca, la Xina, Alemanya, Irlanda, Bèlgica, Austràlia...

Tot aquest moviment va comportar que el novembre de l'any 2010 els castells fossin declarats per la Unesco patrimoni immaterial de la humanitat. Un reconeixement que fa que es pugui dir que els castells estan més vius que mai.

Castells: folklore, esport, circ? El paper dels castells en la societat actual

L'evolució de les coses, sobretot de les més tradicionals, fa que s'acabin generant tota mena de dubtes amb relació a mantenir-ne la idea original o l'essència.

En aquest sentit, el fet casteller no s'escapa d'un debat permanent sobre com i cap a on ha de caminar aquesta expressió folklòrica en els nostres dies.

Els darrers anys hi ha hagut una sèrie de transformacions que sembla que hagin desembocat en una *esportivització* de l'activitat fins al punt de preguntar-nos: és esport, circ o és folklore?

Hi ha una sèrie de dubtes que es podrien analitzar acuradament:

A causa de la seva repercussió mediàtica, el fet casteller ha guanyat molta popularitat i, tal com s'ha comentat, això ha repercutit en la creació de noves colles i ha consolidat les que ja existien.

El periodisme casteller omple regularment pàgines de diaris, revistes especialitzades, programes de ràdio i de televisió, cosa inimaginable anys enrere. Ho podríem equiparar als esports de massa?

El principal lema casteller, dit per Josep Anselm Clavé: *Força, equilibri, valor i seny*, és una dita que podria ser aplicada o relacionar-la amb el món de l'esport més que no pas el del folklore. Els

assajos setmanals, la tècnica, els concursos competitius i aquest afany de superació fan que puguem dir que l'activitat castellerà s'estigui convertint en un esport folklòric?

Si ho mirem des d'un altre punt de vista, els castells poden ser considerats torres humanes que van des dels castells de sis pisos d'una colla petita (uns sis metres) fins als deu pisos d'alçada d'una colla de gamma extra (aproximadament uns onze metres d'alçada). Se'ls podria considerar a mig camí entre l'acrobàcia i el folklore?

Això no obstant cal pensar que darrere del fet casteller s'amaguen moltes altres qualitats que els converteixen en una de les manifestacions culturals més singulars d'Europa.

Al llarg del temps els castells han passat de ser una activitat poc valorada i en què participaven persones provinents dels estrats més baixos de la societat, a ser una de les principals referències del folklore català. Al mateix temps han esdevingut una eina importantíssima d'integració social: cada castell és el resultat d'uns valors tan importants i bàsics com el treball en equip, la solidaritat, l'autosuperació, el sentiment de pertinença, la integració de persones de totes les edats, de qualsevol condició física i social, de diferents orígens i races, tot gràcies a la unió que genera la seva pràctica entre la gent.

La interacció que hi ha entre les colles, ajudant-se mútuament a la plaça castellerà, l'escalf popular, l'entusiasme del poble, que sempre és convidat a participar-hi i barrejar-se entre les camises acolorides mentre fa pinya. Cal pensar que un castell sense aquesta rotllana de gent que l'envolta, sense l'essència col·lectiva i sense l'esclat d'alegria quan l'enxaneta, acompanyat pel so de les gralles, arriba al punt més alt i toca amb la mà el cel, no seria res. Aquestes virtuts són les que fan que encara quedi molt perquè el fet casteller es pugui comparar o considerar un esport.

Els castells i el folklore en general mostren el caràcter d'un país, l'expressió d'un poble i el sentiment d'una terra, són certament el que ens representa. És un patrimoni que també és de la humanitat.

Bateig dels Castellers d'Andorra, Andorra la Vella 25 d'abril del 2015, amb els Marrecs de Salt i els Xiquets del Serrallo

Diada dels Pirineus, Ordino 18 de juny del 2016, amb els Minyons de Terrassa i els Pallagos del Conflent

Diada dels Pirineus, Ordino 18 de juny del 2016, amb els Minyons de Terrassa i els Pallagos del Conflent

Futur. Continuació de la tradició

Quin serà el futur de la tradició castellerà? A curt termini sembla que està garantit; això no obstant hem de ser conscients del moment actual en què vivim i del que ha de venir.

Cal tenir en compte condicionants que podrien influir en aquesta continuïtat.

Estem en una època digital i les noves tecnologies fan que la gent estigui més relacionada, però virtualment, a distància... Sembla que cada cop hi hagi menys contacte humà, imprescindible en qualsevol colla castellerà.

Les noves generacions que creixen, que pugen, són les que han de continuar la tradició. Serem capaços de transmetre'ls els valors del fet casteller? Veuran els castells com quelcom especial o seran simplement com una altra activitat de les moltes que fan ara?

El naixement de més colles castelleres és un bon senyal, però es podrà seguir aquest ritme? Una colla castellerà implica un mínim de gent, que és molta si ho comparem amb altres tradicions. El nivell d'encariment de la vida juntament amb la dependència que es té de les administracions fan que econòmicament mantenir una colla sigui difícil, però no impossible.

No obstant això, el que hem de pensar ara és a gaudir del moment en què estem, de la tradició castellerà, de la nostra colla, en general de totes les tradicions i folklore que ens estan oferint les diverses entitats.

Diada dels Pirineus, Ordino 18 de juny del 2016, amb els Minyons de Terrassa i els Pallagos del Conflent

Juli Peña i Balu,
president i cap de la Colla Castellerà d'Andorra